

2. HOOFDLIJN EN ZIJLIJN Preek over Handelingen 8:26-40

Drs H. de Jong

De planning van de Heilige Geest

Het boek Handelingen waaruit we nu de tekst gekozen hebben, vertelt van de verbreding van het evangelie van Jezus Christus; hoe de blijde boodschap van verlossing is begonnen zich over de wereld te verspreiden. Het vertelt ook dat niet zomaar lukraak is gebeurd. Het boek Handelingen laat daarin een planmatigheid, een strategie zien. Het is planning van niemand minder dan de Heilige Geest, die erachter staat. En de Heilige Geest is de Geest van Jezus Christus. Daarom zijn de handelingen der apostelen als het erop aankomt de Handelingen van Jezus Christus zelf, die door zijn Geest de apostelen heeft geleid.

Die planmatigheid komen we direct al op de eerste bladzij van het boek tegen in de woorden van de Heiland voor zijn hemelvaart: "...gij zult mijn getuigen zijn te Jeruzalem en in geheel Judea en Samaria en tot het uiterste der aarde" (1:8). In steeds wijder wordende cirkels zal het evangelie over de aarde gaan. En dat zien we daarna ook gebeuren. Inderdaad begint het bij Jeruzalem en wanneer na Stefanus' dood de vervolging losbreekt over de gemeente in Jeruzalem, worden de gelovigen "verstrooid over de streken van Judea en Samaria" (8:1). En het begin van Hand. 8 vertelt van de prediking in Samaria en het geloof dat op die prediking ontstaat.

Na Samaria zijn dan, volgens het program van hoofdstuk 1, de **einden** der aarde aan de beurt. Maar nu zien we in het boek Handelingen toch een andere ontwikkeling. Na Samaria gaat het evangelie de kant van Rome uit. Er zit in Handelingen een beweging van Jeruzalem naar Rome. Het boek eindigt dan ook in Rome, waar Paulus in zijn gehuurde woning het evangelie predikt, ongehindert (28:31).

Nu is Rome niet het uiterste der aarde. Integendeel, Rome was in die dagen het middelpunt van de wereld. En het evangelie is vanaf het begin met een centripetale, een middelpuntzoekende kracht op dat wereld-centrum afgestevend: van Jeruzalem naar Rome. Het wilde zich confronteren met dat gebied waar de wereld het meest wereld is: het politieke. Historisch heeft dat betekend dat het wereld-christendom in Rome zijn centrum heeft gehad gedurende vele eeuwen. De visie die de christelijke kerk op de wereld had, was romeins bepaald en de

verbreiding van het evangelie ging op en neer met de grenzen van de romeinse kultuursfeer.

De weg naar het zuiden ....

Met dat het evangelie dus vanuit Jeruzalem en later na Samaria koers zet naar Rome, mag de vraag gesteld worden door ons die de gevolgen van deze strategie enigermate kunnen overzien: "En wat nu met die eindigen der aarde? Vallen die onder tafel, moeten we die maar vergeten?"

Daar geeft de geschiedenis van Filippus en de moorman antwoord op. Een heel eigen antwoord dat ons de handen vol geeft om na te denken, te bewonderen en te aanbidden.

Wanneer we ons namelijk door de beweging die er in het boek Handelingen zit, hebben laten meenemen van Jeruzalem naar Rome, dan maken we hier in dit verhaal, direct in het begin al, een geweldige koerswijziging mee: Sta op, zo wordt tot Filippus gezegd, en ga naar het zuiden toe, de weg op die van Jeruzalem naar Gaza afdaalt. (In uw bijbel staat: tegen de middag, maar ik kies de andere mogelijkheid die hier beter past: zuidwaarts, naar het zuiden toe). Bedoeld is eigenlijk het verre zuiden. Niet dat Filippus zo ver moet, maar in dat woord 'zuiden' komt eigenlijk direct al dat Ethiopië boven de horizon waar de kamerling vandaan kwam, het gebied zuidelijk van Egypte, eigenlijk meer het tegenwoordige Soedan dan wat nu Ethiopië heet.

Met dit woord 'zuiden' wordt dus de richting die in het boek Handelingen zit duidelijk doorbroken: van Jeruzalem naar Rome, - jawel, maar hier kijkt het evangelie ineens een heel andere kant uit: het zuiden, het voor de begrippen van die tijd verre zuiden waar toch wel zowat de eindigen der aarde gelegen waren. Het evangelie krijgt, via die wagen van de kamerling, een lift naar het verre zuiden, naar die eindigen der aarde. Wat moet het daar nou zoeken!? Het eerste stukje weg daarheen, van Jeruzalem naar Gaza, is al eenzaam, is woest. En dat geldt niet minder van dat Ethiopië waar de kamerling naartoe reist. Het evangelie gaat nu naar een verloren uithoek. Of liever: even zwaait het die kant uit zonder dat er nu dingen gaan gebeuren die een zichtbaar gevolg hebben. Even maar. Straks immers is Filippus die hier de opdracht toe krijgt via Asdod in Caesarea terug, in de bewoonde wereld, in de cultuurwereld en dan vertelt Handelingen in hoofdstuk 9 van Paulus' bekering en staat de wagen van het evangelie weer in het spoor naar Rome toe. Een incident dus eigenlijk, deze geschiedenis, haaks op het geheel, een dwarsligger op de algehele trend die door Handelingen loopt.

.... door de Geest geënceneerd

En dat zeer opzettelijk geënceneerd door de Heilige Geest zelf. Op zijn bevel gebeurt het. "En een engel des Heren sprak tot Filippus..." lezen we aan het begin. Dat lijkt de Heilige Geest niet, ik geef het toe. Maar verderop, in vs. 29, staat toch: en de Geest zeide tot Filippus: "Treed toe en voeg u bij deze wagen"

en op het slot wordt ook vermeld dat de Geest des Heren Filippus wegnam (vs. 39) nadat deze zijn taak had volbracht. Het is echt een aktie van de Heilige Geest, maken we uit het geheel op. En dat Hij Zich in het begin hult in de gedaante van een engel des Heren - ik houd het er op dat dat is om in een duidelijk 'tegenover' aan Filippus de opdracht te geven, vanwege het haakse, het onverwachte. De Heilige Geest kon hier niet spreken via Filippus' eigen geest. Hij moest van buiten komen omdat het voor Filippus zelf ook een doorbreking was van datgene waarop hij zich had ingesteld. Filippus namelijk was zelf helemaal opgenomen in de beweging die we in Handelingen waarnemen. Hij was één van de zeven diakens in de gemeente van Jeruzalem, van wie Stefanus de bekendste is. Die diakens waren er gekomen onder andere om de griekssprekende weduwen te verzorgen. Het waren gelovigen met een feeling voor de buitenwacht. Dat was bij Stefanus wel duidelijk gebleken. Stefanus was evenwel gestenigd en het lijkt wel of Filippus zijn plaats had ingenomen. Hij was het die in Samaria een begin maakte met de prediking onder de samaritanen.

Filippus - zo mogen we zeggen - is op dat ogenblik de man met de brede visie, de wijde blik. Hij loopt vóór de apostelen uit, zoals in Samaria blijkt. Een man die het hoofd en het hart vol heeft van de strategie van de evangelie-verkondiging. De man die het helemaal vóór zich ziet: Jeruzalem, Samaria, Rome. Later in Hand. (21: 8,9) komen we hem nog een keer tegen. Hij woont dan in Caesarea (waar hij op het eind van dit hoofdstuk ook aankomt) en heeft dan vier dochters, ongetrouwd, die profetessen zijn. Dat zegt ook iets over de man zelf: een mens met een profetische visie, die op het ogenblik van onze tekst op het kruispunt der wegen staat om het verkeer van het evangelie te regelen. Tegen deze Filippus zegt de Heilige Geest in de gestalte van een engel des Heren: "Sta op en ga naar het zuiden..." En hoezeer het tegen zijn plannen en visies indruist, hij staat op en hij gaat, want de Geest spreekt vanuit het hoofdkwartier - hij moet gehoorzamen.

Drievoudige diskriminatie

Schijnbaar nutteloos en doelloos loopt Filippus daar dan op die eenzame en stoffige weg naar Gaza als hem een reisgezelschap achterop komt. "En zie, een Ethiopiër, een kamerling, een rijksgrote van Kandake, de koningin der Ethiopiërs, haar opperschatbewaarder, was naar Jeruzalem gegaan om te aanbidden..." Dit was dus wel een voornaam mens. Maar vergist u zich niet. Er waren twee dingen die hem toch onder de menselijke maat deden vallen, de menselijke maat in die dagen en in onze dagen. Hij was neger, een zeer zwarte soedanees neger, en hij was een gesnedene, een eunuuch, waardoor hij te vergelijken is met de homofiele naaste in onze maatschappij met de vooroordelen daaraan verbonden: het niet voor vol aangezien worden, vanwege bijvoorbeeld het niet hebben van gezin en kinderen. Een man derhalve die leed onder een dubbele diskriminatie, zoals een homofiele neger uit onze tijd.

Ik weet natuurlijk ook wel dat een gesnedene en een homofiel niet hetzelfde zijn.

Toch is er een woord van onze Meester bewaard waarin ze naast elkaar worden gezet: "Er zijn gesnedenen die zo uit de moederschoot geboren zijn - daar vallen de geschiedelijk anders geaarden onder - en er zijn gesnedenen die door de mensen gesneden zijn." En daar hoort dan in het woord van Jezus een derde categorie bij: "En er zijn gesnedenen, die zichzelf gesneden hebben, terwille van het Koninkrijk der hemelen" (Mat. 19:12). Dat zijn de vrijwillig celibatainen die uit Christus' kracht het eenzame leven verkiezen om met die eerste eenzame solidaire te zijn en hun leed te verzachten. God zegene hen!

Deze moorman is dan verder ook nog een godvrezende, dat wil zeggen: hij heeft van Israëls God gehoord en heeft Hem uit de verte lief gekregen. En nu heeft hij zijn zielsverlangen gevolgd en is naar Jeruzalem gegaan om daar te aanbidden, voor één keer in zijn hele leven. Maar daar in Jeruzalem is hij op de derde diskriminatie gestuit, dat hij namelijk als vreemdeling op afstand moest blijven, in de voorhof der heidenen. Nader komen was verboden voor onbevoegden. Zelfs op straffe des doods.

Misschien dat hij dit van te voren wist. Het is te hopen. In ieder geval horen we hem er niet bitter over doen op de terugweg op zijn wagen. Uit heel zijn beleefde en vriendelijke optreden - zo vaak kenmerkend bij maatschappelijk gediskrimineerden! - maak ik op dat hij er inschikkelijk op gereageerd heeft. Hij was tevreden met een achteraf-plaatsje. Maar nederige mensen zijn vaak vol humor en vindingrijkheid, zoals de kleine Zacheüs, de tollenaar. "Wat ze me niet kunnen verhinderen", dacht de moorman in Jeruzalem rondstappend, "dat is dat ik een bijbelse boekrol koop en meeneem." En daar zit hij dan fijn in te lezen op de terugweg. Een duidelijke aanwijzing dat hij niet verbitterd is, want in bitterheid kun je natuurlijk niet de bijbel lezen.

Zijn en zo-zijn

Het is niet toevallig dat hij juist leest van de lijdende knecht des Heren in Jes. 53, als hij Filippus voorbijrijdt. Maar toch, als wij het hadden moeten regelen, dan zouden wij een nog veel mooier stukje hebben uitgekozen. Namelijk Jes. 56:3vv.: "Laat dan de vreemdeling, die zich bij de Here aansloot niet zeggen: de Here zal mij zeker afzonderen van zijn volk; en laat de ontmande niet zeggen: Zie, ik ben een dorre boom. Want zo zegt de Here van de ontmanden, die mijn sabbatten onderhouden en verkiezen wat Mij behaagt en vasthouden aan Mijn verbond: Ik geef hun in Mijn huis en binnen Mijn muren een gedenkteken en een naam, beter dan zonen en dochters; Ik geef hun een eeuwige naam, die niet uitgeroeid zal worden..."

Ja, dat is een passende passage voor deze man. Toch vergist de Heilige Geest Zich niet met Jes. 53. Want het is waar dat het evangelie ons opzoekt in onze situatie, maar het is nog meer waar dat het evangelie ons toespreekt buiten alle situaties om, omdat het zich richt tot ons hart, het centrum van ons zijn dat boven de situaties uitstijgt. En daar hebben we Jezus Christus de verlosser nodig, die

dan voorts blijkt onze situatie te kennen. Aan het zo-zijn gaat het zijn vooraf, zoals Jes. 53 aan Jes. 56 voorafgaat. Wij moeten niet zo doorzichtig tactisch willen zijn. Ik heb weleens gehoord van een legerpredikant die altijd over de hoofdman en andere militairen in de bijbel preekte. Maar een soldaat is voor alles mens en dan pas soldaat.

Trouwens, die aanhaling uit Jesaja, moest die de moorman niet tot in het diepst van zijn zijn en zo-zijn treffen? Wat hier van de lijdende knecht des Heren geschreven stond, moest dat bij hem niet een schok van herkenning teweeg brengen? Dat stemmeloze leed als van een schaaop onder de handen van zijn scheeters, leek daarop niet zijn eigen leed? Een leven dat zo schuil gaat in de vernedering, zo nederig, zo nietig is, dat zelfs het oordeel erover wordt weggenomen, alleen al omdat het zich aan onze waarneming onttrekt. En wie zal zijn afkomst, wie zal zijn geslacht verhalen, dat wil zeggen dat het om een leven gaat dat geen geschiedenis maakt, dat nergens op uitloopt, dat als een nachtkaaars uitgaat (denk aan de kinderloosheid van de man). Een leven dat van de aarde wordt weggenomen - in de verheerlijking opgenomen, denken wij erachteraan. En we mogen dat erachteraan denken, maar we moeten Pasen toch niet te vlug laten invallen. Het gaat in Jes. 53 verderop inderdaad ook over opstanding, maar hier gaat het over de vernedering, hier, in deze aanhaling, krijgen we een mens-zijn voor ons dat zo voor het oog belofteleos wegsterft, nadat het levenslang kort en klein gehouden is. Vernedering is het sleutelwoord.

En deze rijke, hooggeplaatste man moet toch veel hiervan herkend hebben, deze neger-homofiel. Zo vraagt hij als een persoonlijk-geïnteresseerde: ik bid u (in deze wending 'ik bid u' ziet u zijn bescheidenheid, zijn beschaafdheid door-en-door, die bij zulke mensen zo kan opvallen): als ik vragen mag, van wie zegt de profeet dit? Van zichzelf of van iemand anders? "En Filippus opende zijn mond (dat wijst op het gewichtige van het moment) en uitgaande van dat Schriftwoord, predikte hij hem Jezus."

Jezus

Jezus - de van God gezondene die in deze vernedering gekropen is, die zich solidaire maakt heeft met het stemmeloze leed, met het leed dat geen vuist kan maken en geen keel kan opzetten, waar zelfs nauwelijks over gesproken kan worden. Die ook zo door de laagte ging dat hij onder de radar van het menselijk ordeelsvermogen doorvloog; schouderophalend zag men het aan dat Hij weggleed in zijn onafatsoenlijke dood. Wie zal zijn geslacht verhalen? Heeft hij geschiedenis gemaakt? Zijn leven werd toekomstloos van de aarde afgesneden. Ja, maar zijn opstanding dan? Inderdaad, nadat Jezus door de Geest levend gemaakt was, is aan Hem vervuld wat er ook staat in Jes. 53: "Wanneer hij zichzelf tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zal hij nakomelingen zien en een lang leven hebben en het voornemen des Heren zal door zijn hand voortgang hebben..." (vs. 10). Zeker, maar we moeten Pasen niet te snel aan het woord laten komen. We

moeten de diepte van Golgotha niet dempen met het paasevangelie, want dan redeneren we de vernedering weg en zien wij ook geen vernederden meer. Christus' lijden maakt ons attent op en gevoelig voor ander lijden. Hij is solidair geweest om ons solidariteit te leren. De lijdensoverdenking mag ons feeling geven voor leed. Maar Hij is meer dan solidair geweest. Hij is onze redder, schuldverzoenend, heilig, smetteloos heeft hij dit alles doorleden om ons in de diepte een weg te openen naar God. Uitgaande van dit schriftwoord verkondigen wij elkaar Jezus, en Jezus wil zeggen: redder. Hij is niet de machteloos-solidaire, maar Hij heeft heilzaam geleden. "Door zijn striemen is ons genezing geworden" (Jes. 53:5). Door Jezus is er hoop en toekomst.

Blijdschap als vrucht van de Heilige Geest

"En terwijl zij onderweg waren, kwamen ze bij een water en de kamerling zeide: zie, daar is water, wat is er tegen dat ik gedoopt word?" Opnieuw die beleefde schuchterheid: wat is er tegen? De man had al zoveel tegens in zijn leven gehad dat hij gewend was zich zo uit te drukken.

Vindt u dat eigenlijk niet vlug, dat hij zo snel gedoopt wordt? Moet hij niet eerst gekatechiseerd worden? Hij stond al lang niet vreemd tegenover de wereld van het geloof, vermoeden we dan. Terecht wel. Maar vooral: als de Heilige Geest wil, worden Keulen en Aken op één dag gebouwd.

De latere traditie heeft aan deze man een complete geloofsbelijdenis afgenomen. Dat hoorde zo bij dopen. Een vrome toevoeging also van mensen die iets misten in het verhaal. Die hebben nog een toevoeging gemaakt die niet in de vertaling tussen haakjes is terechtgekomen. "Toen zij uit het water gekomen waren, viel de Heilige Geest op de kamerling en een engel nam Filippus weg..." zo las men vs. 39. Men miste bij de doop de Heilige Geest die immers in het boek Handelingen zo vaak met de doop verbonden wordt.

En werkelijk, ook hier is die met de doop verbonden geweest, ook al wordt Hij niet apart genoemd. Want de kamerling vervolgt zijn weg met blijdschap, staat er (vs. 39) en volgens Gal. 5 is blijdschap vrucht van de Heilige Geest.

Hier moeten de pinksterbroeders goed op letten. Die willen altijd maar zo'n aparte doop met de Heilige Geest. Dat is een misverstand. Als de Heilige Geest in Hand. 2 en 10 (bijvoorbeeld) apart genoemd wordt, is dat om een duidelijk spoor te trekken. De Heilige Geest is dan de motor voor de verdere ontwikkeling. De Heilige Geest stuwt de gemeente in de wereld en betreft haar in zijn strategie. De Heilige Geest komt vooral zichtbaar over hen met wie God verder wil.

Maar als de Heilige Geest niet genoemd wordt, zoals bij de doop van de moorman, betekent dat niet dat het over een minderwaardig soort geloof gaat dat de man krijgt. Hoe zou hij dan tot blijdschap kunnen komen?

Nee, als de Heilige Geest hier niet expresselijk komt over de kamerling betekent dat, dat eigenlijk bij hem een eindpunt bereikt wordt. Het loopt uit in de vreugde des Heren. Dat is het omgekeerde van doodlopen. Het is vreugde, verzadiging

van vreugde. Gaat in in de vreugde des Heren.

Ik suggereer niet dat de kamerling zo met zijn kar de hemel in gereden is. Maar zijn bekering is niet geschiedenis-vormend geworden. Ik bedoel dat inderdaad de lijn van de kerkgeschiedenis niet over Soedan maar over Rome heeft gelopen. En daarna over Europa. Pas nu, in onze eeuwen, is via de zending de lijn van Europa en Amerika over de hele aarde uitgegaan. Dat is uitwerking van de strategie van de Geest Gods. Het gaat inderdaad naar de uitersten der aarde toe.

Maar dat wil niet zeggen dat tot zolang die uitersten helemaal in het donker hebben gezeten. Er zijn onderweg ook steeds zijwegen ingeslagen. Het evangelie heeft zich niet enkel op de hoofdwegen gehouden, maar bracht ook steeds in uit- en hoeken vreugde, in de uiterste einden der aarde en aan de randen van het leven.

Ook figuurlijk is dat zo geweest en zal dat steeds zo blijven. Dat het evangelie mensen opzoekt wier geschiedenis geen vervolg heeft, wier nageslacht niet verhaald kan worden. Denk eens aan de vreugde die vanwege het evangelie gebracht wordt in het leven van gediskrimineerde groepen als bijvoorbeeld dwergen of in een zwakzinnigen-inrichting. Als het vandaar niet verder gaat, betekent dat niet dat het daar dood loopt, maar dat het daar een aards eindpunt bereikt in de vreugde.

De lijn van de evangelie-prediking buigt na de doop van de kamerling snel terug naar, laten we zeggen, de bewoonde wereld, om daar zijn reis te vervolgen: Asdod - Caesarea - Rome. Filippus wordt er gewoon bij vandaan gerukt. En wat over blijft, is stralende vreugde, alsof je de hemel al binnenkijkt. Vreugde op plaatsen waar je werelds geoordeeld geen vreugde mag verwachten. Toch vreugde. Heeft het evangelie dan zijn doel eigenlijk niet bereikt? Wat moet er nog meer gebeuren als de vreugde gaat wonen in levens, die voor verdriet bestemd lijken? Daar loopt het niet dood, daar is voleinding.

Profetisch en priesterlijk

Het boek Handelingen laat indrukwekkend zien dat er strategie achter de gang van het evangelie zit. En dat het door profetische geesten daarheen gedragen wordt waar in de wereld de beslissingen genomen worden. Het evangelie zoekt het centrum op, zoekt Rome op om zich daar te konfronteren met de wereldpolitiek. "Gij zult voor stadhouders en koningen geleid worden" (Luc. 21:12). De gave van de profetie is nodig om deze gang van het evangelie te zien, te volgen, bij te houden. Filippus had zo'n profetische geest.

Maar midden in deze geweldige beweging krijgt de profetische Filippus een geweldige les. Deze les, dat de gang van het evangelie ook **priesterlijk** is, over de achterafwegen gaat, over 'wegen welke woest zijn', waar de gediskrimineerden te vinden zijn, de mensen met hun stemmelos leed, de mensen die ernaast staan al bereiken ze nog zo hoge posten, de eenzamen zoals deze neger-homofiel, of lilliputters, of andere ongeneeslijk gehandicapten zoals ze in alle rangen en standen te vinden zijn (of niet te vinden zijn en er toch zijn!). Naast de profeti-

sche hoofdlijn laat deze geschiedenis de priesterlijke zijlijn zien. Denkend in grote lijnen loop je die zijwegen voorbij en zeg je: daar moet je niet ingaan, want daar loopt het dood. Maar dan vergissen we ons. Het loopt daar niet dood. Je sticht daar vreugde, een stukje hemel op aarde. Want blij zijn is de mooiste vorm van zijn. Blij zijn is verlost zijn.

(Deze preek werd gemaakt naar aanleiding van de TSB-vergadering van 14 februari 1975.)